

משה סקאל בייבי בום

אֶשֶׁךְ, כהפ' אֶשֶׁךְ, מ"ר אֶשְׁכִּים, ביצי הזכר, גוף בשרי בצורת זית, המפריש הזרע בגוף הזכר, Hode; testicle; testis: או גֶּרֶב או יִלְפֶת או מְרוֹחַ אֶשֶׁךְ (ויקרא כא כ). ולמה בלתי אשכים לא יצמח שער זקן (שא' הראב"ע). ולפעמים יתארכו האשכים (קאנון ג יד ד ב). כאשר יחפץ זנבו כמו ארו יסורגו אשכיו להוליד מחומו (ר"מ אלשיך, איוב מ יז).

אילנה ביקשה שישאבו את הזרע מגופו של בנה המת ויבראו לה נכד בדמותו.

חצי שעה קודם לכן הודיעו לה הרופאים שאפסו הסיכויים להציל את עומר. הוא שכב על המיטה בבית החולים. אמו התיישבה לצד מיטתו, כף ידו מוטלת בידה. כעבור כמה דקות נתנה בו עוד מבט אחד אחרון, ולאחריו קמה בבעתה ונסוגה אל ארץ החיים. האחיות הסיטו את הווילון, עשו מה שעשו, ובזמן שאחיה ואשתו דאגו להשגת תעודת הפטירה וארגון הקבורה, הלכה אילנה ודיברה עם הרופאים על שאיבת הזרע מבנה. הרופאים הנהנו ושתקו. רגע מותו של עומר בתאונת דרכים, בגיל עשרים ושמונה, היה הרגע האחרון שבו ניתן היה להפרות רחם מזרעו. ברגע כזה שוב לא היה טעם לשאול שאלות כגון: מי תהיה האם, מי יגדל את הילד, והאם עומר בכלל רצה ילדים. הוא הגיע לפרקו באופן הבלתי-צפוי והנורא ביותר, ולרשות המדע עמדו בין 24 ל-72 שעות שבהן זרעו עוד טרי וטוב לשימוש. בשלב זה קראו לעובד סוציאלי.

הגיע עובד סוציאלי ושמו גיל. הוא היה בן גילו של עומר בערך, ולמראהו נמלאו עיניה של אילנה דמעות. "המצב מורכב", אמר גיל לאילנה אחרי שהשמיע באוזניה דברי תנחומים והשתתפות בצער. "אמנם לפי החוק היבש, אסור לפגוע בשלמות גופו של אדם – וכאן אנחנו מדברים על פגיעה באיברים האינטימיים – ללא הסכמתו המפורשת. מצד שני", הוא בחן את הבעתה כמבט רך, "מצד שני, בנסיבות מסוימות מותר להוציא איברים מסוימים מגופו של המת, לפי בקשה של קרוב משפחה מדרגה ראשונה, ואני מניח שגם צריך כאן בית משפט".

עכשיו עמדה לפנייהם שאלת הטכניקה.

מישהו סיפר פעם לגיל, שבעבר היו הרופאים ניגשים לאדם גוסס כמה רגעים לפני המוות, מחברים אותו לכבלים חשמליים וגורמים לו להלם חשמלי. כתוצאה מהשוק הוא פלט זרע באופן עצמאי. גיל בלע את רוקו ואמר: "הרופאים יסבירו לך את הפרוצדורה, אבל באופן עקרוני אני יודע שאפשר להחדיר צינור דקיק לגוף ולשאוב את הזרע, ואפשר גם לעשות מה שנקרא 'קצירת האשך'".

אילנה נתקפה סחרחורת. היא צנחה על כיסאה בבית הקפה של בית החולים. גיל התיישב מולה ונעץ בה את עיניו הצלולות. הוא שאף אוויר והמשיך בדבריו. "כל הדברים שאמרתי עד עכשיו הם תאורטיים בלבד, ולזה צריך להוסיף שמשרד הבריאות הקים ועדה שהתפקיד שלה לבחון את המעמד החוקי של כל נושא הפריון וההולדה בישראל. והוועדה הזאת קבעה, שאפשר לעשות שימוש בזרע של אדם לאחר מותו, אבל רק בהתחשב ברצונו המפורש או המשוער, זאת אומרת רק אם את יודעת שהוא הביע רצון להיות הורה או שמשערים שהוא היה רוצה להיות הורה, ולהפריה של אשתו בלבד, בהנחה שהוא היה נשוי".

היא שתקה.

"אז אני מבין שעומר היה רווק?"

"כן".

"היתה לו בת זוג?"

"לא. הוא גיי".

"בן זוג?"

"לא ככל שידוע לי".

"והוא רצה ילדים?"

מצחה של אילנה התכווץ. למען האמת, היא לא ידעה דבר על רצונו של עומר בעניין זה. לא על רצונו המפורש ולא על רצונו המשוער.

היא ילדה אותו כשהיתה בת שלושים, אחרי שהרתה פעם אחת וילדה תינוקות מתה. התינוק שנולד היה מתוק להפליא והחזיר לה אהבה. היא השכיבה אותו על גבו, עיניה עקבו אחרי עיניו, ומעבר למבטי שניהם היו שרועים המרחכים האילמים והפרועים. הוא גדל והיה לאיש סודה.

אבל בשנתיים-שלוש האחרונות השתבש משהו. היא חשה שמין טינה לא ברורה הלכה והשתררה בינה ובין בנה. היא ניסתה לדבר עם עומר ולדובב אותו, אבל הוא שתק. היא ניסתה לקנטר אותו, אבל הוא הסתגר בשתיקתו. היא הרגישה שהם נמצאים בסחרור של התרחקות ורצתה לומר

לו: "יום אחד אני כבר לא אהיה כאן בשבילך, ואתה תתחרט על כל הרגעים האבודים".

דווקא הריחוק הזה מעומר, ואולי גם גילה המתקדם, גרמו לאילנה להרהר בכבוד שיהיה לה יום אחד. היא החליטה שאת נכדה היא תגדל באופן מודע יותר ושלא תתמסר לו כליל כפי שהתמסרה לעומר, שתשמור לעצמה קצת מרחב. והוא יאהב אותה בגלל מי שהיא ובגלל מי שהוא. וכשיתבגר הוא יהיה לאיש סודה החדש וילווח אותה בשיפולי חייה, שכבר אפשר לנחש אותם בקצה האופק.

אבל עכשיו עומר מת, מת לפנייה. הוא הקדים את הטבע, והיא כבר לא תוכל להגיד לו כלום, קל וחומר לדעת מה רצונו המפורש או המשוער בעניין ילדים.

"תגיד, הוועדה הזאת..." שאלה אילנה את העובד הסוציאלי, "הם אמרו משהו מיוחד בנוגע להורים של הילד? לזכויות שלהם?"
 "כן, הם התייחסו לזה", ענה גיל. "קודם כול הם קבעו שזרע שנמצא בגוף לא יכול להיות מוגדר כ'נכס', ולכן הוא לא חלק מהעזבון".
 "טוב, זה ברור..."

"כן. וחוזן מזה הם היו יותר מפורשים ואמרו שהם לא ממליצים להפקיד בידי ההורים או הקרובים האחרים של הנפטר את הזכות להחליט איזה שימוש ייעשה בזרע. רציתי באמת לשאול אותך בנוגע לאבא, כי אנחנו צריכים את ההסכמה שלו".

"אבא של עומר חי בחו"ל", אמרה אילנה. "אנחנו גרושים כבר עשרים שנה ואין בינינו קשר. אחותי הודיעה לו מה קרה, והוא אמר להגיע לארץ לפני ה..." כאן שוב לא יכלה לעצור בדמעותיה.

לאחר שנפרדה מהעובד הסוציאלי יצאה אילנה למסדרון בית החולים. שם עמדה מול החלונות הגבוהים המשקיפים אל חצר פנימית ושאלה את עצמה אם עצי הפיקוס הקטנים, הכלואים באדניות בטון כבדות וגסות למראה, הם אמיתיים או מלאכותיים. ראשה הלם עכשיו שוב. היא עצמה את עיניה ובכף ידה האחת עיסתה את רקתה. לפתע הרגישה נגיעה בכתפה והסתובבה בבהלה. אחת האחיות עמדה שם ומסרה לה את חפציו האישיים של עומר: כמה בגדים, ארנק וטלפון נייד.

השכול זר לכל מקום ולכל מועד, מאחר שאינו תלוי בחלל ובזמן. אותם בורים מאושרים שלא התנסו בו חיים במקום אחד בלבד. הם לעולם אינם בודדים, משום שתמיד יוכלו להיות חסרים למישהו, ויוכלו כמובן להיות

בלעדיו ולהתגעגע אליו. זהו רגש קונקרטי, שיכול לבוא על סיפוקו. כשמת לך מישהו (הוא תמיד מת לך ולא לעצמו) – הרי החסר אינו חש בחסרונך (שלו), קיומו של מי שהיה חי, מתאדה באחת, אך נוכחותו אינה מתפוגגת. ההפך הוא הנכון. השכול צומח כמו חטוטר על נפשו של ההורה. אין לו מטרה ואין לו תכלית, מפני שהוא אינסופי ונע במעגלים הננעצים זה בתוך זה כמו ציפורן חודרנית: ככול שיגזזו את הציפורן הזאת, היא תשוב ותצמח, בסבלנות אין קץ.

בשעת בין ערביים ישבה אילנה בסלון דירתה בתריסים מוגפים והתבוננה בטלפון הסלולרי שלו. כשהיה עומר בחיים אסור היה לה לגעת במכשיר הזה. הוא לא עזב אותו אפילו לרגע. עומר היה מה שנקרא, בעגה מקצועית, "מבוסס מיקום". בטלפון הנייד שלו היה נעוץ אלגוריתם שתכנתו אותו לעשות דבר אחד פשוט: לדעת הכול. האלגוריתם הזה ידע על עומר הכול, או לפחות את הדבר החשוב ביותר: את הנקודה המדויקת במרחב שבה הוא נמצא בכל רגע נתון.

עכשיו נטלה אילנה בזהירות את הטלפון ולחצה על הכפתור. המסך נדלק והיא הסיעה את מבטה על האייקונים הקטנים שזהרו בו: יומן פגישות, מיילים, הודעות טקסט, אפליקציות. היא לחצה מהורהרת על רשימת השיחות האחרונות שלו: יואב פרומן, אבא, יעלי, ניר, בייבי בום, קופת חולים מאוחדת... היא שבה וקראה את הרשימה. יואב היה חברו הטוב של עומר בבית הספר התיכון, ואילנה התפלאה לגלות שהם עדיין בקשר. השיחה מאביו של עומר היתה שיחה נכנסת וארכה פחות מדקה. את יעלי וניר אילנה לא הכירה. אבל השם בייבי בום, שהיה רשום כשיחה נכנסת, סקרן אותה. ולפני שהבינה מה היא עושה, היא לחצה על הכפתור.

"בייבי בום, ערב טוב".

"שלום", אמרה אילנה בהססנות.

"שלום עומר".

"לא, זאת אמא שלו. עם מי אני מדברת?"

"עם רותם", אמרה הטלפנית ואז שתקה במבוכה.

אילנה היססה לרגע, התלבטה, לבסוף אמרה: "עומר מת".

"מה? אבל רק אתמול דיברתי אתו..."

"הוא נהרג בתאונת דרכים. מחר ההלוויה".

"כמה נורא! אני מצטערת".

"תסלחי לי על הבורות", אמרה אילנה, "אבל מה בדיוק אתם עושים

בבייבי בום?"

"אנחנו סוכנות פונדקאות, שעובדת עם נשים פונדקאיות בארה"ב."

"ועומר... זאת אומרת, הוא היה אתך בקשר?"

"קיבלתי את הטלפון שלו מחבר שלו, שעבד אתנו וחשב שזה יכול לעניין אותו. הוא היה נחמד כשדיברתי איתו. מנומס מאוד, אבל לא ממש שיתף פעולה. אחר כך כבר היתה לנו שיחה יותר רצינית. אני לא מאמינה, רק אתמול דיברתי איתו."

"תגידי, רותם, עומר מילא איזה טופס? או אולי הוא שלח לך מייל?"

"לא", אמרה רותם.

"והוא אמר לך משהו בנוגע לתוכניות שלו?"

"לא. אבל בשיחה שלנו אתמול הוא כן אמר לי משהו", אמרה רותם. "סיפרתי לו על מפגש שאנחנו מארגנים לזוגות של גיזו, עם יועץ משפטי ומומחית להפריית ביציות, וגם עם זוג שכבר עשה פונדקאות ויש להם תאומים. הוא היה צריך לתת לי תשובה כבר שבוע, ולא ידעתי אם לרשום אותו למפגש הזה, ואתמול החלטתי להתקשר אליו, והוא אמר לי משהו, ממש בסוף."

"באמת?" אילנה שבה והתיישרה על הספה באפיסת כוחות. "מה הוא

אמר?"

"משהו שקצת פגע בי, האמת. הוא אמר: 'עשי לי טובה, רותם, תצאי

לי מהרחם!'."

אילנה שתקה.

"אני מצטערת", אמרה הטלפנית של בייבי בום. "באמת שרציתי לעזור

לו."

למחרת החל מבצע צבאי נרחב. מכשיר הטלפון של עומר צלצל, אילנה ענתה, ולמשמע הזימון האוטומטי לשירות מילואים בצו שמונה, ניתקה את הטלפון ובכתה לראשונה. כמעט רווח לה שהוא כבר מת ולא ייצא למלחמה. אחר כך נשארה לשבת בסלון הדירה והדליקה את הטלוויזיה. "עשרות מילואימניקים ביקשו הקפאה או שאיבת זרע לאחר המוות", דיווחה מגישה באחת התוכניות. "מאז תחילת המבצע חלה עלייה חדה בהתעניינות אנשי מילואים בחתימה על 'צוואה ביולוגית'". והיא הוסיפה וסיפרה שגם אסטרונאוטים מקפאים את זרעם לפני שהם טסים לחלל.

האורה בתוכנית הטלוויזיה היה פרופסור נודע לפילוסופיה. לפני שנים הוא שכל את בנו, ועכשיו ישב באולפן ודיבר על החשיבות שבקשר מתמשך בין ההורה לילד המת ועל חשיבותה של נוכחות המת בחייו של

החי. "חזקה על אדם שהוא רוצה להביא ילדים לעולם", קבע הפילוסוף. "חזקה גם על אדם לא נשוי שהלך לעולמו ולא הותיר אחריו צאצאים שהיה רוצה להביא ילד לעולם". והוסיף: "אם הוריו של אדם שלא היה נשוי ולא הותיר אחריו צאצאים מעוניינים להשתמש בזרעו כדי להביא לעולם ילד משלו, חובה היא לאפשר להם לעשות זאת, בעזרת אישה מתאימה. במדינה יהודית ודמוקרטית אין מקום להגביל את האפשרות של אישה או בת זוג, ובמקרה שאין כזאת – את האפשרות של ההורים – לשמור על כבוד האדם של המת בכך שיקימו לו זרע לאחר מותו".

אילנה העוותה את פניה בהבעת מיאוס והשתיקה את הווליום. עכשיו האנשים שעל המסך הניעו את שפתיהם כמו בובות בסרט אילם. היא נזכרה שלא אכלה שום דבר מאז הבוקר, וכדממת החדר יכלה לשמוע את בטנה מקרקרת. אבל ברגע שחשבה על אוכל חשה בחילה, והיא נותרה לשבת שם, על הספה, בוהה בשפתיו הנעות של הפילוסוף.

פתאום צפרה בחוץ אזעקה עולה ויורדת. אילנה לא זזה ממקומה. כתוביות עלו על המסך והורו לתושבים לרדת למקלטים. הפילוסוף נעלם מן המסך, ואת מקומו תפס הפרשן הצבאי, שישב באולפן כמו שולטן מפוטם על כסאו ונופף בידיו.

אילנה שבה והתבוננה בטלפון הנייד של עומר. כשהיה מפעיל את האפליקציה המבוססת מיקום, האלגוריתם ידע תמיד שהוא פה ולא שם. האלגוריתם הזה – כמו בת קול שיוצאת משמים ומכריזה: פלוני לפלוני – הראה לעומר על-גבי הצג אילו אנשים נמצאים סביבו. עומר היה השמש והם היו הכוכבים.

אבל אילנה כבר נשמטה מזמן ממערכת השמש של בנה. היא הרגישה שהיא מרחפת ביקום ללא גרוויטציה, ידיה מגששות לפנים, רגליה מועדות ליפול על אדמה שכבר נשמטה תחתיהן. וגעגועים ראשונים, איומים, לפתו את לבה.

* דבריו של הפילוסוף בטקסט מבוססים על הדברים שכתב פרופ' אסא כשר בהמלצות הוועדה הציבורית לבחינת הסדרה חקיקתית של נושא הפריון וההולדה בישראל, בדו"ח שפרסם משרד הבריאות בישראל ב-2012.